

ГЛАС ЦРНОГОРЦА

НЕДЈЕЉНИ ЛИСТ ЗА ПОЛИТИКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

БРОЈ 20.

НА ПЕТИЊУ, У СУБОТУ 1. СЕПТЕМБРА (13. РУЈНА) 1873.

ГОДИНА I.

„ГЛАС ЦРНОГОРЦА“ излази један пут недељом. Стаје: за ЦРНУ ГОРУ и АУСТРО-УГАРСКУ гд. 6. по год. 3; четврт год. 1. 50. н. За СРБИЈУ г. 7; по г. 3. 50.; четврт г. 1. 75. н. За сва друге земље год. 8.; по год. 4.; четврт год. 2. За оглас плаћа се за ред 5 новчића. Преплата и све наручнице шаљу се администрацији, а дописи уредништву на Петини.

ГРАНИЧАРИ.

Тешки бод обузима срце Србину, кад год погледа, како су непријатељи му раскомадали, појели његово народно тјело. Исто жалосно, ако не жалосније још осјећање обузима Србина, кад се сјети, да смо и ми сами од зла горе чинили, подржавајући ту раздвојеност несугласним тежњама својим.

Од великог укупног Словенства до малог народа нашега вазда и свуда опажало се и опажало се то зло наше. Тим појавом можемо само и разјаснити себи, што је словенско племе у Јевропи најзадње, потиштено и презрено, и ако је од њемачкога веће са 50 милиона, а од латинскога само за 20 милиона мање.

Свуда, али нарочито у Аустрији, ће живе различити народи од рода словенског, највише се опажати и најтеже се осјећа не само оно раздвојено непријатељско, него и та поцјепаост жеља и тежња наших. Она је и учинила да два три милиона Мађара у једној, као и знатна мањина Немаца у другој половини државе владају над већином словенском. А и данас то није узрок, да скоро није, ни у једном питању, ни у једној борби, неславно побједе, него вазда трпимо поразе, или највише, уживамо — милости. Пољаци су скоро свагда били свуда, само с браћом нама, Чеси, постојани, необзирају се на никога, иђаху право својој означеној цијели, несклађујући ока с ње, Далматинци лани подигоше на себе грају због несолидарности са осталом словенском браћом, а ове године напустише Хрвати борбу и стопише се у оне, против којих се до јуче борише као против највећих непријатеља својих.

О истоме злу и у нашем српском народу имали би доста говорити, али остављамо данас, не за то, што смо о томе већ више пута говорили, него што нам се истиче једна појава, коју ипак радостно поздравити морамо.

То је догађај створен конференцијом Срба из Српско-банатске Границе и Шавашког батаљона. Иако је то ствар која се тиче једне сјепске покрајине, она има важност и значај и за сав српски народ у Угарској, а и за остали је дична и радостна.

Развојничена Граница прашта се са својом знаменитом прошлосту, у којој је посијала гробове својих јунака скоро по цијелој Јевропи. Услуге велике учинила је сноте, коме је служила, стекла је својим јунаштвом и славе ненадмашене, и ако јој награда бијаше неблагодарност, непризнање.

Сада ступа у нов живот, уставни. И већ на прагу тога новог живота, показаше Срби Границари, да остају вазда стари, — јунаци на сваком пољу, ће се заступа част и слобода народна.

На панчевачку конференцију окупише се они у ипозантном броју и изјавише, да ће им програм бити, кога су се досад њихова браћа у Угарској држали, да ће бирати на сабор угарски заступнике, који ће се мушки под том заставом борити.

Ту је значај те конференције. Границари дадоше јемства, да противнародни уплив владин неће имати код њих моћи, а ново право, које преузимају, не само да ће чувати, него њиме тражити веће, правично, природно и законито свога народа.

За угарски српски народ има значај тај, што ће његова досадања снага добити ново поткрпење, што ће му напошљедку у његовој показаној постојаности морати извојевати побједу. Његова издржљивост и владино попуштање већ највешћују то. Један лист пештанске владе и говара уг. Србима, како су Румуни, који су већи на броју од Срба, добри, на послје по године већ добијају свога митрополита, а Срби послје пет година неће да приме патријарха, него га траже на своју. Пријатан је приговор тај Србину, јер он одкрива признање снаге српске од стране владе.

А најзад за сав народ српски радостан је чин, који нам показа конференција Границара Срба, јер нам показа да их неведе наше старо зло — раздвојеност, него да ће снажно са браћом прегнути. Поздрављамо јуначку браћу Границаре и радујемо се оном бјачању угарских Срба, који су и досад између свију уг. народности најпостојанију борбу водили.

СА ХРВАТскоГ САБОРА.

У трећој сједници, у прошлу сриједу, дошла је на дневни ред „поправљена нагодба“ Хрватске с Угарском. Пошто је прочитана, приопћи предједник ову основу закључка потписану од др. Милана Маканца и још десеторице једномилшеника: „Високи саборе! Част нам је предложити в. сабору, да изволи створити слиједићу закључак: „Законска основа о преинаци дотично допуни њеких §§. законскога чл. I. 1868., коју је краљевински одбор в. сабору предложио од 13. Авг. и прима се с разлога, што споменути законска основа незадовољава ни праву ни потреби краљевина Далмације, Хрватске и Славоније. У Загребу 26. Августа 1873.“

Извјеститељ Ј. Живковић одговара, да се на овај предлог нема шта рећи, јер није „формалне нарави“. За то прелази на дневни ред. Разлаже користи „поправљене нагодбе“, признаје да њом није све постигнуто, али „и на пометству треба да остане бриге“. Предлаже да сабор нагодбу прими.

Устане др. Милан Маканец и изговори бесједу, која је читав сат трајала. Саопштавамо је кратко, како су је „Н. Нов.“ донијеле: „Предговорник је рекао, да о закључном предлогу на одклон предлога краљевинског одбора није могуће ништа рећи. Истина је свагда и свагда кратка и јасна. Таков је и овај предлог на одклон. Но о предлогу краљевинског одбора може се пак много и много рећи.

Говори се, да ће размирица између Хрватске и Угарске бити завршена, након што се прими предлог краљевинског одбора. У име народа трораздијељене домовине мора устаи и просвједовати проти тим гласовима. Да се ти гласови обистине, значило би, да је домовина подлегла, да је сатрвена. Опозива, да ће се гласови бијежити, који одреде домовини положај. Посљедице су велике, одговорност огромна. Све посљедице њи ће на рачун оних, који дадоше свој глас за ново стање. Домовина ће оштар рачун тражити.

Након дувега увода пређе говорник на саму ствар. Кад се предложени изразак прочита, четири се питања сама од себе стављају. „Прво је: Што значи ревизија? Друго: Чијим је упливом настала? Треће: Задовољује ли жељама и потребама народа. Четврто: Какове ће настати конвенције, ако се изразак прими, какове ли, ако се не прими.“

На прво питање одговор је ово. Ревизија значи признање „Раухове“ нагодбе. Раухова нагодба има земљу скроз и скроз проникнути. При-

мити нагодбу значи наставити „Раухијанизам“. Раухијанизам значи негацију моралне државе, значи десавуирати народну традицију, десавуирати Јелачића бана, угушити конвенције 1849. године, запустити цјелокупност земље.

У предлогу о ревизији нагодбе нема ништа о Ријечи, нема ништа о Крајини. Пристати на предлог значи задовољит се одрпном. У свем, што је у савез са предлогом, негледа се ни право, негледа се на савез права, а опортунитет је затајење истине. Кад је све тако, нитко неће смислити за ревизирану нагодбу. Поготово не би барем чланови народне странке за њу смјели гласовати.

Предлог нас ставља пред изобразеним свијетом на ругло, приказујемо се као наухане а немоћне жабе. (Живно! са галеријах. Предједник напомиње на ред уз претњу, да ће галерије изразити дати, ако буду повлађивале или противно).

На друго питање: Чијим је упливом настала ревизија нагодбе? „Рауховци“ су прихватили стару нагодбу у цјелоти без примјетбе. О ревизији нису никад ни мислили, ван да ју одбију. Док угарско министарство није било за ревизију, они бијаху проти ревизији, сматраху нагодбу за „poli me tangere“. Нагодба је дјело баруна Рауха, они настоје за Раухијанизмом. Међу њима је много аристократа. Аристократија не може нам ништа значити у јавном раду. Нема несретна или сретна народа, који се не мари освртати на своју аристократију као и ми. Сељачка је колиба родила све, што код нас врједи. (Ту је говорник дуго говорио о мањина аристократије, истакнуо странпутице њеко њезино ђентлменство, дуго стао код застарјела становишта аристократије и уплео очито у савезу са познатом афером измјешу преузвишенога господина Левина баруна Рауха и себе навику на „дошкхотски“ начин тражити задовољшине“).

Кукавна ревизија нагодбе чини се као њека врст преваре од угарског министарства. Рауховци су међу ревизионаци, ну по састојинама својима никад неће досећи извести ревизију.

Међу ревизионаци има и других, г. извјеститељ Живковић и више врло поштованих лица. Они славе славје, поносе се, што имају за се већину, ну ту већину нечају по својој снази. Славје је пусто, јер ревизија значи продужење нагодбе од године 1868. Бранећ изразак о ревизији, брани се нагодба од 1868. године, а ко то има радити, не мари се цијенити сретним. Народ је изрекао суд о нагодби, речено је, да сдржи у становиту смјеру издају домовине.

Ревизију је извела народна странка. Да негде у давнину, почет ће од 1861. године. Народна је странка чинила од 1861. год. погрешку за погрешком, а завршила највећом у предлогу, што је у расправи.

Народна странка сметнула је 1861. године с ума традиције Јелачића бана. Желити осамстогодишњи савез, значило је ићи за савезом назадка. У чланку 42. од 1861. године читавало се мишљење народа, јер се вели да су Угарска и Хрватска посебне краљевине. Но народна странка није ни онда била потпуно свијестна, кад је тај чланак стварала, пошто је у њем изјавила, да је краљ угарски уједно и краљ хрватски. Да је по дебрецинским закључцима Лајош Коштут постао краљем угарским, зар би тај Лајош Коштут био и краљем хрватским? Ми смо са Угарском у персоналној унији, а то није свагда у чланку 42. 1861. досљедно држано на памети. Чувало се право становиште донекле, ал не доста.

У години 1865. заборави народна странка на овај закључак од 1861. год. Из Угарске настала поруга на чланак 42. Народна странка поче радити са Бечом, ну тадањи одбор имао је више свијести од садањег, те се договори с Угарском разбити.

Г. 1867 донесе владу б. Рауха, што је за те владе рађено, неће да спомиње, јер је свако- му познато а говорнику одржио. Сабор се је устајао из мјестима Раухових. вршио је без приговора заштитничку вољу. Настао је потпуни социјални разврат, као што свагда под тиранском владом настаје. Рад је почео свакога проти сва- кому. Стриглављен је народ у зло, ругло му је панешено, показива се је као састављен од инт- лова. Народна странка приредила је на одбрану од силништва максимиреку скупштину. Говорнику је ова скупштина свјетске важности, повјестни чин. Право је наше изтакнуто на Ријеку, на Далмаци- ју. Рауховој је нагодби одкројен суд, да пред правом невриједи, јер је по незакониту сабору састављена. Народ је одобрио тај суд. Народ се је душевно придига, јер је знао, да се борба води суствасно. Народ је мужевно узтрајао, видећ, да се је народна странка организирила.

Народ је слушао код избора велика обећања о самосталности. Она обећања сад се указују као издајничка. Рујанском изјавом г. 1871 обвезало се је шестдесет заступника на поштени ријеч, да ће сва могућа законита сретства употребити, да под окриљем Њ. Величанства досегну до- мовини прави положај, који ју иде. Ни двије го- дине и већ је осудила народна странка оно, на што се је рујанском изјавом обвезала.

У један мах почеше договори у Пешти са Лоњајем, указаше се и меморанди. Дођоше нови избори и Лоњај се само смијао. Мислио си је. патежите се, кољите се, ко надјача, с оним ћу се поразговорити. Раздор досегну врхунац.

Упливало се је на изборе. а кад се састаде сабор, требало је верифицирати и ко спада у сабор и ко неспада, да се створи нагодбена у- нионистичка странка. Суд народа је сломљен. Чеса се је народ по својој снаги ријешно, то је народна странка ишла дизати. Хрватска се је п- мала одрећи борбе за државно своје право. У Пешти сједи какових тридесет и пет заступника, а требало би одкрити тајну, с чеса се неслиједу зајерити Мађаром. Раухијанизам се је почео ширити. У угарском сабору, делегацијама и у сабору у Загребу владала је воља министра пред- сједника. Народна је странка тому помогла, овдје је увела снагу његове воље.

Све досадашње погрешке народне странке надкрила је ипак најновија, ова обрнуће народ. Што се предлаже под стечевину, мање је него ништа. Одговор је на питање јасан, да ли је народна странка извршила свој мандат или не. Ревизију није могуће прихватити, а да се непо- врједи воља народа. Ревизија не може нам бити у вољу, није из срца народа.

Народна је странка желила њекаково дикта- торство, а то јој је сада плод жеље. Индивиду- ални суд врједи више од икоје слоге, што је обуздана везом слијепе страњачке солидарности. Досадашњи орган народне странке почео је у народу мутити појмове. Већ се незна, ко је вје- ра, ко невјера. Краљна је свему, што није било

сустаза, што није било досљедности у раду пра- жа заједничком циљу.

Говорник спомиње састанак у Сиску и из- тиче састанак у Љубљани. У Љубљани руковамо се са слов неким браћом. Крјепку нашу вољу представисмо толиком, да нашу слогу раставља размеђе дуализма. Дичан приказ слоге са крјеп- ким народом. Чин се вратисмо, почеше противно радити. Словенца остадоше изненађени, преваре- ни. Ну ипак спомињат ће се овај састанак у по- вјести словенскога и хрватскога народа. Симпатије једних за друге јоште стоје. Ревизија их укину- ти неће међу другови једнога народа.

Народна је војска вашом помоћу разбијена, темеља јој је нестало. За погрјешке што учини- ете, одговара сваки гласоватељ, непита се, ко је водно, ко ли сљедио.

На треће питање: Задовољује ли ревизија жељама и потребама народа? Израдком се не- мјења у финансијалном ни у политичком смјеру ништа. Тко ће колико и како плаћати, остаје као и досад. У том ле није самосталности. У обе- пме аутономије раби се као фраза и као флос- кула. Аутономија има разна значење, ну желио би дознати, какова је наша аутономија. Краљви- на неслије познати за се цијелу него државну аутономију. Сад је наша домовина покрајина кра- љевине Угарске. Потомство, младеж другчије ће судити него ли сада суде, који раде за ревизију. Право и достојанство домовине наши ће у њих друго схваћање.

Борба ће настати проти странци, која при- хвати ревизију. Народна странка, па тко био да био на становишту ревидиране нагоде, бити ће ексектор Жувићева патента. Небуде ли то хтио бити, моћи ће се носити. Три године скупочјене борбе пропадоше утаман. Ругло је веће, разврат ће остати исти.

Самосталност, неодвислост код нас су пусте ријечи без садржаја. Лицумјерство годи. Без тога неби дошло до ревизије. Уз ревизију уреди се и клубство. Онаков клуб, како је сад уређен, у- ништује сабор. Индивидуална је снага и слобода у сабору убјена, убјена је уставност. Члан клу- ба гласује по налогу, строј је за гласовање. Програми ће се јоште лагје мјењати.

Министар, вели се, да је по израдку листо- поша владин. Да је тако, негодан му положај. Ну није тако. Примјетбе министрове значе, што и критика. Министар по израдку истовјетан је са министром по старој нагоди. Уплив му је исти.

Фактори, који учинише могућом ревизију, по разноликости својој нису могли родити ван нездрав плод. Гдје се у исто коло хватају вели- ки жупан Кушевић и заступник Вончина, гдје за исту ствар једнако гласују Левин барун Раух и заступник Мразовић, ту нема ништа ваљана. На- родна је странка учинила из нас, што су Пољаци у западној половини. Словенци вапе, Мајтењи је закорачно за посао, а ми окрећемо кабиницом. Да није те несталности, могло се је 1861. год.

доћи до форме, за којом сад тежи Шпашолска, која је у Америци и у Швајцарској.

На четврто питање: Каковим се је копсек- венцијама падати, ако се прихвати, а каковим, ако се неприхвати ревизија? Ако се ревизија прихвати, надјачала је фузијонирана странка, ну надјачала је само у неколико година. Та странка, морат ће примити баштину бар. Рауха а говорник је неби примио за сав свјет. Добра је управа плузија. Несретна једна фузија донијела је изпре- баруна Рауха, а сад ће тко зна кога. Од реви- зије неможе бити никакве користи. Штета ће са- стојати, ако у ничем, у том, што ћемо се пока- зати у јавности неморалнима. Мале, слаб народ мора највише држати до морала. Такову народу укинути морал, знаменује убити народ. (Живахно одобравање на галерији)

Препоручује свој предлог, а придржава себи право, да га течајем разправе брани.—

Од Макаичево странке говорили су против нагодбе сви, осим двојице, тројице, од бивше народне, сада преустројене у велику владину странку говорили су за „поправљену нагодбу“ Вончина, Шрам, Веренци, Јакић и др. Бивше „унионисте“ не труде се много, да сабору и народу учине нагодбу што слађим залагајем. Тај труд оставили су члашовима бивше „народне странке“. У сједници 24. о. м. продужила се де- бата. Пошто већ пријављени говорника није било, устао је Макаич и изговорио је жестоку бесје- ду у одбрану свога предлога. Иста није нам још позната. Иза њега има ријеч одборски извјести- тељ и онда ће бити дебата свршена, а „поправ- љена нагодба“ — примљена.

ДОГАЂАЛИ У СВИЈЕТУ.

Пруска је славила 21. Августа дан вели- ке победе њемачкога оружја у рату против Фран- цуске. Сама успомена на тај дан побуђује данас напредне људе свега свијета, да и овом прили- ком осуде Пруску због суровости, којом је онај неправични рат вођен и због ужасног намета, ко- јим је она Француску притисла. На ново се данас довикује Пруској, да она тада није ни помишља- ла, да непријатеља само одбије, па и победи, јер је онда могла прекинути рат послје седан- ског пораза, него да Француску понизи, опљачка и за више година онемоћи. За то је ова светко- вина примљена у свијету врло хладно, управо зло- вољно, сувише још због тога, што је била чиста војничка пруска светковина, због чега је она увриједила и остале своје њемачке савезнике у рату. За Аустрију налазе њеки у тој светкови- ни увреду нарочито у томе, што су у споменику, који је подигнут и тога дана откривен у Берли- ну, смјештени и аустријски топови, које јој је Пруска г. 1866 освојила. Овамо тражи или при- ма пријатељство Аустрије, а у ито врјеме вр- јећа најосјетљивијим начином њене још незарасле ране. Пошто се не може одрећи, да је за данас

ПОДЛИСТАК.

МАЈЧИН СПОМЕН.

(Продужење.)

XVI.

„Хајдемо Оге“, рече Хенрик и узе Ота за руку. „Није лијепо нарушавати мир мртвијех так- вом бесједом. Она, коју смо овдје упопали, по- вучена је силом самоупропашћења, која лежаше у нарави њеној. Она је жртва своје судбине. Ко би хтио, ко би смио повикати мјесечарки, да се чу- ва, да са висине непадне. Хајдемо Оге!“

„Имате право, г. Хенриче!“ одговори От снажнијем гласом. Имате право и ако нијесам ни половину тога разумно, што сте сад казали. Али да ми је сад он овдје, кога пећу по имену да зовем, он, он!“ И брзо пође изван гробља, а на вратима се опет заустави: „Крст и споменик са патинсом набавиће стари От, то је дужност његова.

Већ је свитало кад су оба пријатеља дошли у замак Халдин. От их је прије оставио. Кад је Хенрик на вратима био, отворише се ова изнутра и пред њих ступи Хедвига блиједна и неспавана.

„Ће си био, Хенриче, — па Вилибалд с тобом? Отишао си крадом!“

„Имали смо озбиљну дужност да испунимо!“ одговори Хенрик.

„Ох! повиче Хедвига и објеси се брату о раме, ја знам ту дужност. Ви сте њу упопали, која је умрла због мене. Јест, јест, ја сам њу убила.“

Хенрик тјешташе своју сестру.

„Сестро, нијеси је ти убила, она је само за тебе умрла.“

„Да, она је само за мене умрла, то је исти- на!“ То је била последња ријеч Хедвигина и му- чећи сви троје дођоше у двор.

Хенрик се држаше њушки у овим тешкијем данима својим, али често наступаху часови ма- лаксалости. „Шта врједи напрезање моје, кад се све заклело против мене. Хтио сам да будем на мјесто мајко, да будем зрачак оне свјетлости, која њену дјецу обасјаваше, да будем цвјетак онога дрвета, под којим они благоваху. И ево сам сам морао доживјети, да не може никада човјек пре- топити се у личност другог, а особито кад је мати она, коју хоћеш да накнадиш!“

Тако поражен сједне за сто, да посвршава своје економне послове. Али и то му иђаше тешко. Пред очима стајаше му непрестано тужно лице сестрино, која се још није насмијала, од ка- ко је Фаница умрла. Она га често гледаше страш- љиво и чисто питајући: Мислиш ли, да нијесам ја узрок смрти Фаничине“. И у таквој стању ипак мишљаше Хенрик, да би једини осмјех сее- тре његове и пој и њему нови живот дао.

У таквојем расположењу пађе га једнога дана Вилибалд.

„Ти ћеш пропасти, Хенриче, ти мораш поче- ти другчије живјети. Послушај ме, узми лист кар- те преда се и пиши једно писмо!“

„Писмо? Које?“

„Марији!“ одговори Вилибалд кратко.

Хенрик покрије на ту ријеч с обје руке своје лице.

„Хенриче, што ти је? повиче Вилибалд у- плашено.

„То писмо дошло би или рано или доцне“ одговори Хенрик. „Нећу га писати!“

XVII.

У те дане пуне новоље дође једно чудно- вато писмо од ђенерала Верштета. Писмо је било из престонице, али писано њежном женском ру- ком, а само потпис бјеше ђенералов. Писмо у- прављено на Хенрика гласило је: „Мој драги пријатељу! Послје славно добивене битке, обич- но радосно зајечи свирка. На њезни весели глас, подижу се по пољу тешки рањеници и опет по- падају к земљи и умиру. И моја битка живота свршена је, труба се орн, стари војник чује је мање и све мање и послје две три дана, ако би сте га хтјели видјети, начили би мртваца. Али он се још један пут исправно, и испред њега пролазе драге слике, које је он у дугом животу сачувао у свом срцу. Жена и ђеца пијесу међу њима, јер стари војник док је радно није марпо да се стара о томе тако званом увесељењу живота. Али има њеколико добријех пријатеља, с којима је рад старина, да се опрости. И ви сте међу тијема!“

На свршетку! Добро „Халден“ добиће брзо позога господара, јер грб Врштета (било је међу њима добријех јунака) скоро ће се преломити над последњим тога племена. Ја сам законито наре- ђење учинио, да нови господар само од вас при- ми моја добра. Дотле молим вас, да управу над

потребно пријатељство Аустрије и Пруској, мисле бени, да она хоће да је привикне на свашта и да служи њеним интересима.

Први побочник рускога цара Александра издао је врло занимљив извјештај о путу царице Александре по Сибирији. Он је први од царске куће, који је пропутавао Сибир, и за то га је народ с великим одушевењем дочекао, јер се пада, да ће сада престати самовања неваљалих чиновника, који су до сад тамо владали. У Сибиру било је врло мало школа, а гимназије никакве, а сада се у свима повећим мјестима отварају школе у славу доласка царице. „Сибирија није више Сибирија, она је постала сада Русија“ — говори радосно тамошњи народ. Међутим стање Сибирије поправило се знатно, кад се веже железницом са јевропском Русијом. Још г. 1870 изаслала је влада једну комисију на Урал, да провиди куд је најзгодније за железницу ради уралски руда. Комисија је свршила свој посао и предлаже влади двије пруге, једну преко јужног Урала у Сибирију, а другу дуж Урала у руднике. „Голос“ неодобрава то, јер држи, да ваља најпречим путем спојити тржиште јевропске Русије са тржиштем Сибирије, Кине и Јапана, дакле железница ваља да пође из Москве, као индустријалног средишта Русије на преко Нижег Новгорода и Казана.

Железница проз цијелу Сибирију ојачаће знатно силу Русије у Азији. Турска као да се и боја тога, јер сам „Руски мир“ вели, да Турска настоји, да сједини све мухамеданске народе против Јевропи, која све више напредује на истоку. „Састанак најмоћнијих азијатских владара султана Авдул-Азиса и персијског шаха Насредина у Цариграду има с тога велику важност.“

Јавилисмо већ да Турска преустројава своју војску. Сада о томе пише из Цариграда „Политици“, да је одбор, коме је тај посао повјерен, већ започео свој рад. Нарочиту је бригу поклонио устројењу железничке чете и војничкога брзојавства. Главна је снага турске војске пјешанство и топиштво. Обоје је сад уређено (?) по пруском начину. Коњаништво је пак најслабија страна турске војске. Сав војнички састав Турске је дефезиван, и за то има добра градива. Исто тако стоји с бродовљем, које за то никад и не излази из Дарданела, па и није спремно за офензиву. Сва је војска подјељена у шест корпуса; три су у Јевропи, а три у Азији. Турска неможе своју војску брзо скупити, јер нема железница ни бродова за то. У мирно доба има стојеће војске 100.000, у ратно може скупити 650.000. Што је најгоре, нема доста часника ни подчастника. Образовани официри у њој су тако ријетки, да се може узети, да турски мајор у војничком знању стоји према којем јевропском подчастнику. А војничка администрација баш је никаква. Тако пише цариградски дописник, тако ће и у ствари и бити, а тако ће остати и

њима придржите. Бој је готов. Стари се повлаче. Младост прима и наставља бој.“

Кад је Хенрик писмо прочитао, учини му се, као да му нека магла паће на очи. Испочетка забуна, у коју га то писмо доведе, а за тијем жалост за ђенералом. Читао је писмо по други пут. И колико су ријечи ђенералове пријатељске биле, ипак му изиђе пред очи једна озбиљна истина, наиме, да ће брзо морати одлазити из Халдена, те да ће опет остати без крова. Шта ће бити с њим, шта ли с Хедвигом? Мисли му се збркаше и он није знао, шта да започне. Још теже му паде на душу тај терет, кад је помислио, да је хтио своју добру мајку у њеним трудовима замјенити, па је ето срећу домаћу нарушио, и мјесто награде заслужио је укор и казну.

Писмо ђенералово страшно га је потресло, толико, да га је од свакога и од самога Вилбалда крпо. Ноћу није могао спавати, а ни дану ништа радити. Осјећаху све већу малаксалост, а кад би хтио да сву снагу прикупи и одважан се покаже, пао би и плакао би као дјете.

Ту промјену на Хенрику опазила је прва Јање. Она је била опет један пут дошла, да им донесе новости из куће. Приповједаше, да је отац још једнако срдит, и да се ужасно разљути, кад му когод спомене гђу Бекнигову. Г. Шол да је постао окружни савјетник и да има још једини човек на свијету, који њу разумје, а то је Едмунд. Тај непрестани говор слушао је Хенрик равнодушно сједећи у једној наслоњачи.

послије тога „новог преустројства по пруском начину.“

Републиканци у Француској напредују. Досад су они били мирни гледаоци монархичних сипетака, сад пак изјављују, да ће живље приступити, да се република учврсти и одржи и да се сав народ мора изјавити против тога, што се догађа у Француској. Гроф Шамбор као да увиђа, да све тежи положај наступа за њега, па се, кажу, склопио на знатне уступке, чему се до сад противио. Сад обриче, да ће његова краљевина дати најширу слободу трговине и промета, штампне опште право гласање, реформе у војсци, и т. д. По знају Французи, да је „обезбањено лудом ратовање.“ и да би оно трајало док се он не би на престо посадио.

Исто у Шпанији све повољније стање наступа, од како је Кастелар постао председник скупштине. И скупштина и народ имају потпуно уздање у њега, и изглед је да ће се ред у земљи брзо повратити и учврстити. Чете Карлистичке потучене су у више знамињи бојева. Но Дон Карлос ипак неслаби у увјерењу, да ће бити краљ. У једном манифесту, што га је издао у форми писма своје брату Алфонсу, каже: „Ја морам вјеровати и ја вјерујем, да је круну Шпаније света рука закона већ ставила на моју главу. Ја сам се родно с тијем правом, које је уједно и света дужност.“ Право је казао Кастелар, да ће Шпанија прије у дубине морске пропасти, него што ће Дон Карлос сјести на њезин престо, који је толико при себи, да већ види круну на својој глави.

ДОПИСИ.

(У) ТРСТ, 26. Августа. — (Босански ускоци и њемачко мудровање. — Хрватски сабор. — Гласови с престока. — Различито.) Стање наше пребјегле браће још се ни најмање поправило није. Потврђује се, да је баџалучки мутасериф збачен, а гласа се: да ће скорије и Асим паша, као и још неки чиновници, у вилајету одазвани, и с другим попуњени бити; али из тога свега несљедује: да је повратак нашој пребјеглој браћи осигуран. Тко може Турској повјеровати, кад је она већ толико пута и међународне уговоре прегазила, и прекорачила, данас је нешто углавила, и потписала, у намјери, да то сутра уништи. Све бити може, да ће мутасериф отићи; да ће се и валија промјенити; да ће многи чиновници отићи, и други доћи, али је и то истина, да се стање, наше браће, ни за плаку, поправити неће. Наш народ у Босни, непати баш толико од царских чиновника, колико од домаћи разуданих, и занешених, зулумћара; овдјејем треба рокове сломити, и тек би онда нешто било, и бар би живот наше браће обезбјеђен бијо. Ако се пребјегли Градничани сутра у своју постојбину поврате, то ће они одма, од домаћи зулумћара, и занешењака,

„Или те незанима мој разговор, или си болестан“, рече Јање и приђе брату.

Хенрик се хтједе силом насмијати, али не могаше. Ударише му сузе.

„Болестан је!“ повиче Јање.

Хенрик се хтједе исправити, али не могаше. Паде у велику несвјестницу.

Јање отпрати једнога слугу оцу с овим писмом:

„Драги оче! Ову ноћ морам остати код Хенрика, а можда и више. Он је јако болестан, а у такм случају мора сестра бити код свога брата. Хенрик је више за нас урдио, па ово мало бдења неће шкодити очима твоје Јање.“

Затијем брзо дође љечник из оближње вароши. Он изјави, да може болест опасна наступити, по којој ће можда болестникова младост одољети. Можда!

Док су сестре и Вилбалд настојавали око Хенрика, врати се слуга од старог Волмара с овим писмом:

„Остани ће год хоћеш. Суђено ми је, да је свако моје дјете јогунасто. То је вазда у природи вашој. Морам се дакле трудити, да заборавим, да сам ја ваш отац. Остани код брата, који је за вас толико урадио, да за мене скоро ништа не остаје.“

XVIII.

Сушта њежност и пожртвовање бијаху Хедвиге и Јање. Како надгледаху они на сирт бонога брата свога! Надметаху се, и у томе се могаху опазити различност нарави њихове. Јање показиваше велику тугу и забриженост, а Хедвиге

наваљани бити, јер се они цара, ни закона не боје, нит једно и друго припознавају.

Аустрија, као да се већ покајала, што је пребјегле, на своју земљу, и код заштиту примила, јер се из свега види, да их напусти, и да јој ни најмање до тог стало није, да се њихово стање поправи. „Стара Преса“ као владни орган, говори и претреса узрок: зашто су Градничани пребјегли, и најпосле криви их као да су бунтовници, и људи, који се закону противе: мудрује како су католици у Босни мирни и задовољни, и како Турци, у њих недирају, а ти „проклетни Срби“ да увјек, о својој царевини, и слободи сањају! Из тога се врло јасно, увидити може, како се добро, нашој пребјеглој и страдајућој браћи из Беча жели. Да! католици су у Босни у неколико срећнији, него што су Срби, јер је католичке њихово свештенство умјерало, и као и Турци фанатизирало, више мање, с Турцима шурују, и својој браћи, исто као и Турци, пакости чине. Све му је свијету јасно, као и бијели дан, да граднички трговци, из никакви политички разлога своју домовину, жену, дјецу и имовину неоставише, и заштите у Аустрији потражише. Њих је крајња невоља, и да живот спасу на то навела. Кад је валија у Граднику доша, и кад је остаци становника пита: да ли од зулума трпе? Сви Срби, окром оних, који су као и Стеван Екмић вражијем трагом пошли, и издајници постали, одговорише: да им је тешко, и да сваке неправде трпе. Католички Фратар, кога чак и „Обзор“ као узор родољуб означаје одговори: да је њему, и његову католичком народу, у здравље султана цара, добро и предобро; а тако рече и баџалучки фратар, у име своје, и свога народа. „Преса“ нема разлога доказивати, да у Босни зулума нема, јер да се католици не туже. Босански католици, и фратри, били су од вајкада, нашем народу, друго зло насиле Турака.

Ипак паду негубимо, да се стање наше браће поправити неће, јер смо из Цариграда гласова добили да је руски посланик генерал Игњатјев при своме поласку у Крим великом везиру изјавио, да гледа да што прије поправи и уреди ствари у Босни, ипаче да ће запета бити. Да Аустрија изневјерила није, и да се својски, за пребјеглу браћу заузела, то би ствари већ у своме реду биле.

Човјек, кад друге народности, и нашу српску овде у Трсту проучи, Србина с Грком и другим ким срани, то му мучно бити мора, ако ви пред неким овдашњим нападним Србима, особито што с Босном и Ерцеговином, послују о турчину рјеч поведете, и против турске коју крупнају рјеч изустите, то се сваки, десет пута на све стране обазре, пак ако ту близу ни турчина, ни јеврејина турског брата нема, и онда ће турке бранити. Грк макар своје материјалне користи у турској има, не боји се и не брани турке. То је наша премудрост, наше мишталство, укуловук. До вас Пригораца, и до Србије стоји, да безкућни-

га напротив њску радост у дубљини душе, што код ње необично бијаше. По неколико сахата сједила би Јања на постељи покрај брата и називала би сваки покрет његов, и стрављала би се од најмање трзавице његове. А кад је требало боникку пића додати, врело чело повасити, узглавље намјестити, ту је вазда Хедвиге била. Кад би поћ наступила, коју боник у највећем немиру провађаше, Јање би вазда гворила, да ће она блити код брата, а Хедвигу гоњаше, да почине. Хедвиге јој привидно попусти, па се одмах полако врати у собу и пађе добро дијете гдје слатко спава, да се до ујутру неби пробудила.

Вилбалд је све већим узбуђењем пратио покрете Хедвигине. Скоро већ није знао, од куда у њој толико душевне и тјелесне снаге, и ако се била знатно промјенила. Њено свијетло ватрено око постало је сада тихо, благо као мјесечина. Но он је знао каква је борба у души њеној. Више пута опоменуо би је, да почине, а она га мучећи само погледа својим великим, свијетлим очима и он осташе постиђен. Само један пут кад је живље наваљивао на њу, нестрпљиво му одговори: „А зар не знате, да је она ради мене умрла?“

Болјест Хенрикова постаде међутим врло опасна, као што је љечник првога дана прорекао. Мало је кад био при себи, кад би позивао око-лостојеће, ипаче би вазда плакао. С отвореним очима гледаше право пред себе, а како их затвори стану бунцати о свачему, а највише показиваше своју душевну патњу последице дана.

(Продужиће се.)

кову господарству у Босни и Херцеговини крај чините.

Хрватски сабор у Загребу отворен је има већ десетину дана, али је само двије три сједнице држао, а прејуче тек је о нагодби прегледано, као што се знало, нагодба примиће се, јер је све, окром др. Маканца и још десеторице дружине му, за нагодбу. И сам владика Стросмајер, који би својим утицајем, хрватску и српско-хрватски народ, од понижења спасти мога, није у саборницу доша, већ се уклонио. Сремски посланик Одић говорио је: да је њима лако већину имати, кад крајине на сабору нема, али да ће вријеме доћи, кад ће рачун полагати, како се о крајини, а без не углављени ати могло.

Добро ће Мађари уиштити, да овог пута, с пређашњом народном странком, о земљу душе, а то ће им бити. —

Бугарско црквено питање као да ће се једва једном у прилог наше бугарске браће рјешити, садашњи патријарх као да ће оставку дати и стари Григорије на патријаршки столац сјести. —

Султан је, грчком краљу у замјену примљеног спаситељског реда, османлијски ред у бриљантима, и пет арапски коња спремио, и у власторучном писму рекао: да се радује, што добри отишави између обадва двора постоје.

Кнез Милан, пошто је неколико дана у Беч пробавио, где су га лијепо дочекали и примили отпутовао је јуче у неко француско купатило, и кроз мјесец дана вратиће се у Београд. Државне послове води г. Ристић. Грчка краљица, отпутовав је Дунавом у Крим, пролазећ по кра српски тврђава Смедерева, и Кладова, поздрављена је из топова, крај Београда пролази је поћу.

Генерал Игњатије отпутовао је јуче из Цариграда у Крим, где ће се с царом састати, четрнаест дана пробавити, и опет се у цариград попатити. Неки турски паша, говоре министар инострани послова, поћи ће да у име Султана, цара Александра поздрави. — Путу генерала Игњатијева, приписују неки листови политички значај, а ми с наше стране додајемо још то: да Бог даде, да и слободи наше страдајуће браће, у Турској, што доброг допринесе! —

Из Панчева пишу, да је печатња Јовановића и Павловића узарћена, и да „Српичар“, мјесто „Панчевца“ излазиће неће. Динић мађарека слобода, само јој, од нас даље кући!

Грујић, отутио ао је, и по нов мађарске владе у Пешту. Говоре, да с радом на сазиву српско црквеног сабора, и да ће влада попусти. Да Бог даде, да тако буде, а нашем народу остаје једино то, да издура, да своја прва надвлада, пак ни за јоту неопустити. Србин неће нагодбе, већ тражи оно, што му припада, и што му је ујамчено. — Говоре, да ће влада код избора посланика за српски сабор посредовати, али смо сигурни да код нашег народа усјети неће, јер ће народ, исте посланике бирати.

ЦЕТИЊЕ, 1. Септембра. — У прошли Четвртак прослављен је по обичају имендан Њ. В. цара руског Александра II. У 9 ура било је Благодареније; чинодјејствовао је преосвештени митрополит г. Иларион, а присуствоваху Њ. Њ. Св. Кнез и Кнегиња са Нашљедником, председник и сви г. г. сенатори.

— Ове Пећеље започело се грађење колскога пута и то у исто вријеме на три мјеста: на врх Крстца, у горњем и у доњем пољу цетињском.

— Г. др. Ј. Панчић, који је скоро мјесец дана провео у путовању по Црној Гори, те је излазио на Кош и Дурмитор, вратио се у прошлу Пећељу на Цетиње. У Уторак отпутовао је опет преко Цуца на Грахово, одакле ће, несврћући више на Цетиње, приво у Биоград. Г. Панчић је задовољан својим путовањем; да није било овогодишње необичне жеге, која је сваку биљку спржила, испли, да би се још више користио.

НОВОСТИ.

СРПСКА ВОЈВОДИНА. — Комесар Хубер већ је давно отишао, а сад је позван и његов секретар. „Застава“ дознаје да ће комесарство коначно бити укинута и до који дан изићи ће ријешење на извјештај кр. комесара Хубера, којим ће се црквено народно питање ријешити, а такође и питање суспензовани професора, гимназ. патроната, и новосадске општине. Сазва ће се и

конгрес у Карловцима, који ће се састати око половине Октобра. Администратор Грујић позван је у Беч, а и бивши администратор владика будимски, Арсеније Стојковић.

На главничарској конференцији у Панчеву изабран је за посланичког кандидата за уг. сабор др. Полит, који се кандидатуре примио.

АУСТРИЈА. — Краљ италијански долази извјестно 9. о. м у Беч, где ће пет дана пробавити; одатле ће преко Дражђана у Берлин.

Кнез Милан отишао је у предпрошли четвртак из Беча у Француску у бању Виши, где ће мјесец дана пробавити.

Цар њемачки, који је са свијем опорављен посјети ће цара аустријског на јесен.

ТУРСКА. — Султан је дао кнезу Бисмарку велики османлијски орден у бриљантима. Министар спољних послова Рашид паша поћи ће у Крим, да у име султаново поздрави цара Александра. Ђенерал Игњатијевић већ је отишао.

ХРВАТСКА. — У саборској сједници, од 24. пр. м. гласало се поименице о поправљеној нагодби и би мста примљена са 79 против 10 гласова. Мањина је иступила из сабора. Другијех новости није нам доијела последња пошта из Загреба, осим да је галерија „псичала“, кад је др. Рогулић у својој бесједи споменуо српско-хрватски народ, но то се ваљда једва и могло чути, кад ни председник није споменуо галерије, нити „Обзор“ који то јавља, што против тога примјећује!

Барон Раух позвао је Маканца на двобој, што га је овај такоа у његову најслабију страну, т. ј. у част. Наравно, Маканац му није примио позив.

РУСИЈА. — У скоро покороној Киви буна је била, но је одмах и свладама. 600 бунтовника погуљени су. Њеки мисле, да је тај глас неистинит, међутијем и петроградске новине „Берза“ и „Руски мир“, говоре о тој побуни.

ФРАНЦУСКА. — Влада француска исплатила је 24. пр. м. и последњи дво ратне отштете Њемачкој. — Француски листови много се баве путовањем италијанског краља у Беч и Берлин и дају му политички значај. Више посланика владине странке извјештали су владу, да је народ у њиховим окружјама про ивиц обновљењу краљевине. — Банкери, који су познати пријатељи грофа Шамбора, изјавише, да је немогућа његова рестаурација.

РАЗЛИЧНОСТИ.

(Шлеменит Јечник.) У Берлину преминуо је дие 19. пр. мј. чувени Јечник др. Обермајер. Пао је као жртва знаности. Истраживао је колеру, те је чинио покусе сам на својој особи. Узео је крви од човјека, болестна од колере, те уштрао у своју крв, да види, хватали се болестни начини. Одмах је оболио од колере те преминуо за један сат.

(Статистика народних племена јевропејских.) Њемци непрестано тврде, да ће за кратко вријеме германско племе прогутати латинско племе. Да се свијет о противном освједочи знаша један француски, знаствени списатељ слиједећи изказ: Латинско племе: Француска 36.000.000. Белгијка, валони, 2.200.000. Швајцарска, латинци 800.000. Шпањолска 16.000.000. Португалска 4.500.000. Италијанска 26.000.000. — Румуни 8.000.000. Канадијски Французи 1.550.000. А тласки Французи 1.000.000. Бразилија 11.000.000. Шпањолска Америка 32.000.000. Укупно 139.000.000. — Германско племе: Њемци 40.000.000. Аустријски Њемци 9.000.000. Холандези и Фламендзи 6.000.000. Швајцарски Њемци 1.800.000. Шкандинавци 8.000.000. Укупно 64.800.000. — Инглешко-кејтско племе: Инглези, Шкоти и Ирци 31.000.000. Сјеверо-Американци 41.000.000. Канадијски Инглези 2.000.000. Аустралијски и Инглези 3.000.000. У различитим предјелима 1.000.000. Укупно 77.500.000. — Славјанско племе: Русп и т. д. 80.000.000. Славјани у Пруској, Аустрији и Турској 25.000.000. Укупно 105.000.000. Ако се ови поучни бројеви једини с другим сравњају, онда се види да је латинско племе са 139.000.000 на првом мјесту стоји, за њим слиједе славјанско племе са 105.000.000 онда долази инглешко-кејтско племе са 77.000.000 а онда истом, дакле тек на четвртм мјесту стоји германско племе са 65.000.000.

(Бригантица.) Италијански листови приповједају да око Каганзгра у Калабрији хара лупешка чета под женом харамбашом. Чудноватој жени има истом 20 година а веома је лијепа. Име јој је Марија, супруг њезин Петар Монипоро, вођа бриганта пао је у сукобу са оружници. После његове смрти узео му жена оружје и заклео се, да ће га осветити. У брзо заљуби се у њу син богата закупника, ступи у њезину чету, еда јој се умили, ну кад му она одби љубав, издаде из освете цијелу чету. Лијепоу разбојници ухватише и осудили на тридесет година у тамницу. У тамници заљуби се у њу надзорник Уза, те побјеже с њом из затвора. Чим допријеше до њезине чете, даде бригантица убити збога спаситеља под казну, што је био невјеран својој служби. Сад је одважнија и дјелатнија, страх и грешет цијеле покрајине. Пали, одводи стоку и намаће харач. Најмањи непослух казни смрћу. Има велику чету а сељаци јој иду на руку те је вагда о свачем добро убавјештена.

(И најгоре зло може добру послужити.) К неком властелину близу Пеште дође неки дан судбено повјеренство, да му због дуга напише под оврху ствари. Чим уђоше у дворац, госпођа у кревету, око ње врзе се Јечник те говори, да је госпођа жестоко обољела од колере. Сућутно повјеренство окрену се и оде, да извађањем свога посла не погорша стање несретно госпође — а сјуградац стиже суду пријава да је госпођа здрава, ну кућа празна. Јечник, болестница и њезин супруг узета су под истрагу.

(Красно извјешће.) Школскога надзорника хевешке жупаније позвала је влада, нека јој предложи једнога од својих учитеља; који је вриједан да га влада на свој трошак пошаље да разгледа изложбу. Надзорник сједи и написа извјешће, каково је рједко ко написао. „Да се на изложбу пошаљу, препоручујем између пучких учитеља и хевешкој жупанији слиједећа четири (слиједећи пет имена). Између њих је А. С. борељив, њега дакле немогу препоручити. Х. и И. умједу додуше прилично добро њемачки, ал нису наображени, колико би требало за људе, који се шаљу на изложбу. П. је ваљан учитељ, ал неумије ни ријечи њемачки, дакле га немогу препоручити. К. Д. изврстан је учитељ, ну будућ је кортеш скрајне левнице, незаслужује, да му влада даде ону погодност. Ова сва четири која предложих, свих је дакле пет неспособно, да буду на владин трошак послани на изложбу. Но ако буде висока влада тако милостива, те мене на државни трошак пошаље на изложбу, обричем, да ћу све што опасни и изкусни, додућој скупштини учитељи из хевешке жупаније вјерно приопћити итд.“

(Италијанска штампа) је једна од најстаријих у Јерпи. Пр порођајем Италије она се знаменито подигла: право рећи, она се упореду развијала са мишљу о јединству Италије. Тако је 1836 године било у цијелој Италији само 185 новина и списа: 1845 порастао је тај број на 220, 1856 на 311; 1864 на 450. 1870 на 723. Од гада се сјединила Италија и са Римом. Мисао о јединству италијанском још се боле окренила и развила; и број новина и списа порастао је на 1.126. Ово растење јаче је увјек било на сјеверу но на југу и западу Италије. Од тих листова и списа, који сада излазе падају 138 на Миланс; на Рим 108, Флоренц 107, Турин 85, Напуљ 81, на Ђенову 53. Млетке 38 и т. д. Одо тих листова излазе 1097 новина на талијанском језику, један на талијаском и француском, 5 на разним талијанским наречијама, 4 на француском језику, 6 на инглешком, 2 на њемачком. По садржини 396 су политични, 100 пољопривредни, 17 црквени, 58 педагошки, 56 књижевни 56 за позоришта и вјештину. 357 новина излазе сваки дан. Цијелокупан број новина које се штампају износи преко милион и по екземплара. — И књижевна радња се из године у годину све боле развија. 1871 године извезено је из Италије књига у вредности 660.000 лира. Највише се извезло у Француску, најмање у Њемачку. Шга више и у саму Турску извезло се више но у Њемачку.

ЈАВНА ПОШТА.

Г. К. у Штутгарт. — Застарило. Молио за унапријед.
Г. М. у Еригенови. — Овако велику изјаву неби могли штампати, баш и да нијесте вашу ствар почели у „Далматин“ заступати.
Г. Ј. у Вуковар. — Ијавио обилно материјала. О стању наше браће у Турској доноси скоро сваки број нашег листа по више дописа. Непосредне дописе приносио.
Г. Миситићу у Вестпарт. — Лист нам се уредко пише. Два броја те нијесте добили, можемо вам послати.
Г. И. у Котор. — Остало је за идући лист.